

ÕPPEAINE NIMETUS	Ühiskonnaõpetus 5., 8.-9. kl
ÕPPEAINE KIRJELDUS	<p>Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks. Ühiskonnaõpetuse kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest. Ühiskonnaõpetuse kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Ühiskonnaõpetuses käsitletavate teemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.</p> <p>Pädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevus kujundamist toetab ühiskonnaõpetus erinevate rõhuasetuste kaudu. Ühiskonnaõpetus toetab suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada. Ühiskonnaõpetus süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on ühiskonnaõpetuses olulisel kohal.</p> <p>Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Ühiskonnaõpetus toetab selle pädevuse kujundamist.</p> <p>Õpipädevus. Ühiskonnaõpetus kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õpijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.</p> <p>Suhtluspädevus. Ühiskonnaõpetus kujundab suutlikkust suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri</p>

	<p>liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Ühiskonnaõpetus toetab oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus. Ühiskonnaõpetus õpetab nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärged, genereerima ideid ning neid ellu viima. Ühiskonnaõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.</p> <p>Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks ja esitamiseks. Kasutatakse saadud teavet ühiskonna probleemide üle arutlemiseks ja arvamuse avaldamiseks.</p> <p>Lõiming</p> <p>Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.</p> <p>Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Ühiskonna õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.</p> <p>Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja</p>
--	---

	<p>tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida, neid rakendada ja analüüsida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.</p> <p>Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; üleilmastumist, globaalprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.</p> <p>Tehnoloogia. Käsitlevate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalust ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisele oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.</p> <p>Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuri teemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalust, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.</p> <p>Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.</p>
	TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD
II KOOLIASTE	<p>II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. 2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. 3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. 4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti. 6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. 7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. 8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. 9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. 10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.

	<p>11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</p> <p>12. Käitub teadliku tarbijana.</p>
<p>III KOOLIASTE</p>	<p>Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul Eesti ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega) ja suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. III kooliastme ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida.</p> <p>Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Õpilasel kujuneb tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.</p> <p>III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.</p> <p>Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm. Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi. Aine eesmärk on kujundada aktiivseid ja vastutustundlikke kodanikke.</p>

	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU sh praktilised tööd, õpiprojektid, õppetegevus väljaspool klassiruumi, kogukonnapraktika vm õppetegevused
5. klass	<p>Õpilane:</p> <p>1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;</p> <p>2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;</p> <p>3) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;</p> <p>4) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;</p> <p>5) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;</p> <p>6) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;</p> <p>7) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.</p> <p>8) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;</p> <p>9) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;</p> <p>10) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;</p>	<p>Teema: Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; kultuurilised erinevused ja sallivus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm); ● sooline võrdõiguslikkus; ● kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus; ● pere ja suguvõsa; ● naabruskond maal ja linnas; ● sõpruskond; ● koolipere; ● Euroopa riigid, Eesti naaberriigid. <p>Teema: Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus; ● noorteorganisatsioonid; ● eakohased kodanikualgatuse võimalused; ● koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused. <p>Teema: Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine. Koolidemokraatia, lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas</p> <p>1) Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Võimude lahusus; ● Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus; ● kohalik omavalitsus;

<p>11) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;</p> <p>12) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;</p> <p>13) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.</p> <p>14) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;</p> <p>15) loetleb tervise- ja turvalisuse ohtusid, oskab ohu korral abi otsida;</p> <p>16) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;</p> <p>17) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;</p> <p>18) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;</p> <p>19) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;</p> <p>20) koostab eelarve etteantud piirides;</p> <p>21) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;</p> <p>22) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.</p> <p>23) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;</p> <p>24) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;</p>		<ul style="list-style-type: none"> ● seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon; ● peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne); ● õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses; ● kooli sisekord (kodukord); ● lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne); ● õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal. <p>Teema: Töö, planeerimine ja tarbimine</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine; ● elukutsed – teadmised ja oskused. ● elukestev õpe; ● elukutsed ja ettevõtted kodukohas; ● teadlik, säästev tarbimine; ● töökultuur ja tööeetika. <p>Teema: Allikad ja autoriõigus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Allikas, arvamus, fakt; ● allikate usaldusväärsus; ● autoriõigused ja viitamine; <p>Lõiming</p> <p>Kirjandus ja eesti keel / inglise keel / vene keel / inimeseõpetus.</p> <p>Intervjuu teisest rahvusest inimesega, kes elab Eestis. Vormistus kirjalik.</p>
--	--	---

	25) kasutab viitamist nõuetekohaselt.	
8. klass	<p>Õpilane:</p> <p>1) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;</p> <p>2) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;</p> <p>3) tunneb ära vale uudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;</p> <p>4) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist.</p> <p>5) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erinevuste puhul;</p> <p>6) märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi;</p> <p>7) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>8) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</p> <p>9) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud</p>	<p>Ühiskond ja sotsiaalsed suhted:</p> <p>1) Ühiskonna sotsiaalne struktuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed; ● sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused; ● sotsiaalne sidusus ja sotsiaalne tõrjutus; ● sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus, solidaarsus; ● väärtused ja identiteetid. <p>2) Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</p> <p>3) kodakondsus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Eesti kodakondsuse saamise tingimused; ● kodanikuõigused ja –kohustused; ● Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud; ● kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. <p>4) Meedia ja teave:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● raamatukogu, internet; ● ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne; ● kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; ● turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne;

	<p>saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>10) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;</p> <p>11) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris.</p> <p>12) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>14) selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele;</p> <p>15) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;</p> <p>16) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;</p> <p>17) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;</p> <p>18) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles ja alla laadimine; • plagieerimine. <p>5) Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, tulundus- või ärisektor, kolmas sektor ehk mittetulundussektor.</p> <ul style="list-style-type: none"> • avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused); • erasektor kui kasumile suunatud sektor; • kolmas sektor kui mittetulundus-sektor: sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused. <p>Majandus:</p> <p>1) Turumajandus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • turumajanduse põhijooned; • nõudmine ja pakkumine; • konkurents; • tootlikkus ja kasum; <p>2) Ettevõtluse vormid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktsiaselts (AS); • osühing (OÜ); • füüsilisest isikust ettevõtja (FIE); • ettevõtluse roll ühiskonnas. <p>3) Ressursside jagunemine maailmas.</p> <p>4) Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon.</p> <p>5) Riigieelarve.</p> <p>6) Maksud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • maksustamise põhimõtted; • erinevad maksusüsteemid; • tulude ümberjagamine; • ühishüved ja sotsiaalne turvalisus; • aus maksumaksmine. <p>7) Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.</p>
--	---	---

	<p>19) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;</p> <p>20) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest.</p>	<p>8) Tööturg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tööturu mõiste; • tööandja ja töövõtja rollid; töösuhetes; • tööõigus; • hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja tööotsijaile; • erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul. <p>9) Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • palk ja palgaläbirääkimised; • isiklik eelarve; • elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus; • säästmine ning investeerimine; • laenamine; • isiklik ettevõtlus. <p>10) Tarbijakäitumine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • säästlik ja õiglane tarbimine; • tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul; • tootemärgistused. <p>Praktilised tööd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • juhtumianalüüs; • töö erinevate allikatega; • võrdlustabeli koostamine; • lühiarutluse kirjutamine; • ideekaardi koostamine; • eelarve koostamine; • enda tarbimiskäitumise uurimine; • arutluse kirjutamine; • õppekäik. <p>Lõiming:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keel ja kirjandus. Kirjalik ja suuline eneseväljendus. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ning järgima
--	---	--

		<p>õigekeelsusnõudeid. Õpetatakse teabe hankimist ja teksti kriitilist analüüsi oskust, meediakirjaoskust, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Matemaatika. Kujundatakse oskusi: ressursside plaanimine (aja planeering, eelarve koostamine); arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid). ● Loodusained. Õpitakse tundma inimühiskonna arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; üleilmastumis probleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist. ● Kunstiained. Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine läbi loomingulise eneseväljenduse oskuse. ● Kehaline kasvatus. Arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostöö põhimõtteid tervislikku eluviisi järgides. ● Tehnoloogia. Õpetatakse kasutama tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.
<p>9. klass</p>	<p>Õpilane:</p> <p>1) teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>2) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning</p>	<p>Kodanikuühiskond:</p> <p>1) Kodanikuühiskond:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned; ● vabaihendused ja MTÜd; ● kirik ja usuühendused; ● kodanikuosalus ja kodanikualgatus; ● kodanikuajakirjandus;

<p>kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>3) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides.</p> <p>4) teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid;</p> <p>5) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;</p> <p>6) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <p>7) selgitab avaliku konkursi tähtsust;</p> <p>8) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;</p> <p>9) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>10) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>11) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</p>	<p>• vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse;</p> <p>2) Noorte osalusvõimalused:</p> <p>• õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid;</p> <p>• noorteprojektid;</p> <p>• käitumine kriisiolukordades.</p> <p>3) Ühiskonnaliikmete õigused:</p> <p>• inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel;</p> <p>• inimõiguste rikkumise ärahoidmine;</p> <p>• vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm.</p> <p>4) Inimõiguste liigid:</p> <p>• põhiõigused;</p> <p>• sotsiaal-majanduslikud õigused;</p> <p>• poliitilised ja kultuurilised õigused.</p> <p>5) Lapse õigused, kohustused ja vastutus:</p> <p>• lastekaitse rahvusvahelised probleemid: tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm;</p> <p>• UNICEFi tegevus.</p> <p>Riik ja valitsemine:</p> <p>1) Riik ja valitsemine:</p> <p>• demokraatia;</p> <p>• demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.</p> <p>2) Demokraatliku valitsemise põhijooned:</p> <p>• võimuorganite valitavus ja aruandlus;</p> <p>• võimude lahusus ja tasakaal.</p> <p>3) Õigusriik.</p> <p>4) Kodanikuvabadused ja -õigused.</p> <p>5) Põhiseadus.</p>
--	---

	<p>12) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;</p> <p>13) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>14) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>15) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;</p> <p>16) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris;</p> <p>17) analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist;</p> <p>18) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;</p> <p>19) toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas.</p>	<p>6) Põhiseaduslikud institutsioonid Eestis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riigikogu, selle koosseis ja ülesanded; • valitsus, selle moodustamine ja ülesanded; • Vabariigi President; • kontrollorganid: õiguskantsler ja riigikontroll; • Eesti kohtusüsteem, õigusaktid, alaealiste õiguslik vastutus; • kohalik omavalitsus. <p>7) Erakonnad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • erakonna ülesanded demokraatlikus riigis; • Eesti parlamendierakonnad. <p>8) Valimised:</p> <ul style="list-style-type: none"> • valimiste üldine protseduur; • kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad, nende rollid; • valimiskampaania; • teadlik hääletamine. <p>9) Eesti ja maailm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eesti Euroopa Liidu liikmena; • Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides; • Eesti kultuur ja maailm. <p>Praktilised tööd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • juhtumianalüüs; • ideekaardi koostamine; • võrdlustabeli koostamine; • arutluse kirjutamine; • töö erinevate allikatega, allikaanalüüs; • õppekäik. <p>Lõiming:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keel ja kirjandus. Kirjalik ja suuline eneseväljendus. Õpilasi juhitakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ning järgima
--	--	--

		<p>õigekeelsusnõudeid. Õpetatakse teabe hankimist ja teksti kriitilist analüüsi oskust, meediakirjaoskust, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matemaatika. Kujundatakse oskusi: ressursside plaanimine (aja planeering, eelarve koostamine); arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid). • Loodusained. Õpitakse tundma inimühiskonna arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; üleilmastumis probleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist. • Kunstiained. Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine läbi loomingulise eneseväljenduse oskuse. • Kehaline kasvatus. Arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostöö põhimõtteid tervislikku eluviisi järgides. • Tehnoloogia. Õpetatakse kasutama tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.
--	--	---